

Crush & Vänner

Bostadsmanifest – 22 krav för framtidens hem

Dokument Press 2021, ISBN: 9789188369512

Kristian Nagel Delica

Lektor, Institut for mennesker og teknologi, Roskilde Universitet

kdelica@ruc.dk

Mange af de samfund, der normalt betragtes som avancerede og velstående, præges ikke bare af omsiggribende økologiske og migrationsbundne kriser med masser mediedækning, men også af en dybt rodfæstet boligkrise, der slet ikke nyder samme mediebevågenhed. Boligkrisen er en nagende splint i øjet. Den minder os om, at vi hverken på kort sigt har lært noget af finanskrisen (2007-2008) eller har formået at udvikle langsigtede modsvar til den manifeste og altid ulmende, boligmarkedsbestemte ulighed. Ét af disse samfund, der traditionelt og i komparative sammenhænge fremhæves som et egalitært samfund med fintmasket socialt sikkerhedsnet (også i forhold til boligspørgsmål), er det svenske. Set i det lys, er det en ganske interessant, veltimet udgivelse som 'CRUSH-forskningskollektivet', der går på tværs af Malmø, Gøteborg og Uppsala Universiteter, og udvalgte 'venner' har udgivet. *Bostadsmanifest – 22 krav för framtidens hem* ligger i forlængelse af en tidligere udgivelse fra dele af samme kollektiv (*13 myter om bostadsfrågen* (2016)) og er struktureret i fire sektioner, med hver sin tematiske orientering: 1) Retten til et hjem, der handler om alles ret til hjem, 2) Et boligmarked, der aktivt hjælper til at bekæmpe ulighed (og ikke som nu forstærker uligheden), 3) Lejerne, lejernes (manglende) rettigheder og lejesektorens skrøbelige tilstand, og endelig 4) Planlægning for kvalitet og retfærdighed, som sigter på byplanlægningens (mulige) rolle i arbejdet for et retfærdigt boligmarked.

Bostadsmanifest rummer 22 kortere tekster fra 2 til 7 siders længde, med flest bidrag i sektion 2 og 4. Det er tillokkende at give hvert enkelt bidrag kommentarer med – det kunne de som sådan godt fortjene – men jeg vil nøjes med at fremdrage mere sammenfattende pointer. På tværs af alle bidrag fremkaldes et tydeligt billede af den pågående, aktuelle boligkrise i Sverige. Krisen karakteriseres og reflekteres på forskellige måde i de enkelte bidrag, der på forskellig vis understreger at:

- Boligspørgsmålet er blevet *individualiseret*. På samme måde som du kan sole dig i en privilegeret opadgående mobilitetscyklus (boligkarriere) som ejer og den merværdi en

sådan bringer med sig, er det blevet doxa, at det er din egen skyld, hvis du ender i en nedadgående spiral og fx bliver hjemløs. Kapitel 2 af Samzeluis, der viser hjerteskerende børneperspektiver på dette og kapitel 4 af Hansson og Öberg om 'ufrivillig boligmarkedsmobilitet' er stærke vidnesbyrd herom. Hansson og Öberg peger i øvrigt på et helt centralt problem, når de diskutere grænseflader mellem social- og boligpolitik. Således fremhæver de et ømt punkt for en velfærdstat som den svenske, når de skriver, at manglen på betalelige boliger bliver til mængder af komplekse sager i de kommunale socialforvaltninger.

- Boligmarkedet er grundlæggende blevet *afreguleret*: staten har trukket sig og har i overvejende grad overladt boligproduktionen til andre interessenter. Det betyder blandt andet, at der faktisk bygges rigeligt med boliger, men de harmonerer bare ikke med de behov marginaliserede, enlige eller andre med socioøkonomiske problemer har – de er ganske enkelt for dyre. At staten har trukket sig betyder også en øget finansialisering – blandt andet udtrykt ved kampen om de eksisterende lejeboliger, der er eftertragtede som investeringsobjekter for globale investeringsselskaber. De udsættes for 'renovrækning', hvor spekulationsbaseret reovering af lejligheder pumper huslejen op, hvilket gør mængden af betalige boliger endnu mindre. Kapitel 16 af Richard og kapitel 17 af Johansson anskueliggør dette ret præcist.
- Boligmarkedets incitamentsstrukturer gavner ene og alene boligejere – de begunstiges af fordelagtige låneregler, muligheder for skattefradrag og boligprisernes generelle, stabile stigningstakt. Dette cementerer og fordyber helt grundlæggende kløften mellem ejere og lejere og medvirkende til, at der opstår et reelt 'boligprækariat', som Listerborn rammende kalder det (s.51). Ifølge bogen lader det til, at dette kan ses som en kalkuleret udvikling baseret på den førte boligpolitik i Sverige fra 1990'erne og frem.

En af bogens styrker er, at den tør gå fra (mere eller mindre) traditionelle, kritiske analyser af tingenes tilstand på boligmarkedet, til at påpege steder, hvor en reorientering af politikken kunne påbegyndes. De steder, hvor konkretisering står klarest, og bidragene hæver sig over mere eller mindre kendte visioner påpeges fx:

- Staten og kommunerne skal spille en markant anderledes rolle i arbejdet med at sikre betalige boliger til alle og nye boliger skal bygges uden økonomisk vinding/spekulation som motiv. Det er kun staten, der kan spille en drivende rolle heri (en pointe, der går på tværs af mange bidrag og som fx fremstilles klart i kapitel 4, 5, 7 og 8). De paralleller, der laves til statens håndtering af Coronakrisen er tankevækkende (fx og eksplicit i kapitel 21 af Baeten).
- De almennyttige boliger skal bevares og forsvares. Der skal sættes ind i forhold til lejernes rettigheder og mulighederne for, at mindre ressourcestærke borgere kan godkendes som lejere (kapitel 13 af Polanska bør fremhæves som læseværdigt i forhold hertil). Der skal værnes om de billige (leje)boliger, der allerede findes og man skal grundlæggende interessere sig for de områder, der præges heraf. Områder, der ofte er udsat for stigmatisering og ringeagt, men som ikke desto mindre har stor social værdi (kapitel 14 af Grander og Westerdahl og 18 af Holgersson peger præcist herpå – den 'uçoole' by) skal skærmes.
- Der skal etableres grundlæggende beboerdemokratiske strukturer, der, ikke ulig 'retten til byen-strømningen', sikrer en demokratisk beboerbaseret by- og områdeudvikling frem for en kapitalbestemt ditto.

I den mere kritiske afdeling vil jeg påpege, at bogen ville have haft gavn af en strammere redigering. En lang række gentagelser hæmmer læsningen (særligt hvis bogen læses kronologisk). Et simpelt greb til at undgå dette kunne have været, at de fire sektioner hver blev udstyret med introducerende vignetter, der fx opridsede centrale historiske eller juridiske forandringer med prægning for de enkelt bidrag i hver sektion (på den måde ville ca. samme pointe om *Allbolagens* konsekvenser for markedsorientering af almennyttige boliger ikke gå igen på s. 61, 74, 82 og 88). I forhold til formidling af bogens pointer – måske særligt for et nordisk publikum – kunne det have været velgørende med en introduktion til det svenske boligmarkeds særlige strukturer og forskellige bo- og ejerformer.

Det er vanskeligt mere substantielt at kritisere så korte bidrag, som der er tale om her og man kan have sym- og antipatier for de forskellige faglige positioner, der findes indlejret i de forskellige bidrag. Det kan skyldes særlige svenske forhold, men det forekommer mig fx at være en noget postulerende, grovkornet udgave af 'kommunikativ planlægning' Holgersen kritiserer i kapitel 19. Helt generelt og gennemgående for bogen savner jeg et noget mere nuanceret blik på 'staten'. Staten bliver, i de fleste bidrag, til en mere eller mindre monolitisk blok eller 'black box'. Jeg savner nuancerede blikke på kampe og tovtrækkerier *internt i* statens forskellige institutioner og *mellem* statens forskellige niveauer (som Bob Jessop eller Pierre Bourdieu inspirerede analyser kunne give anledning til). Sådanne kampe får man ikke indblik i og konsekvensen er, at det kan være svært at se, hvor modstanden mod den gældende orden skal komme fra.

Læst som én samlet bog er *Bostadsmanifest* en noget umage størrelse – blandt andet pga. den noget løse redigering og den burde måske, set i det lys, have heddet *22 Bostadsmanifest*, da hver enkelt tekst (med få undtagelser) rummer små, skarptskårne manifeste/visionsprogrammer i deres egen ret. Omvendt er det også noget af bogens charme, at man får serveret ofte velkrevne lettere essayistiske nålestik, der alle prikker til dele af boligkrisens mange problemer og leverer forskellige bud på, hvordan de kan håndteres. *Bostadsmanifest* minder os meget passende om, at der er andre muligheder end den gældende orden. På sin vis repræsenterer bogen et lettere længselsfuldt ekko fra en tid, hvor velfærdsstaten også keredede sig om boligspørgsmålet (Sverige op til 1990?) – en tid, der reflekteres solidt i den historisk orienterede, komparative velfærdsstatsforskning, der omhandlede bolig som en central søjle på lige fod med uddannelse, sundhed og beskæftigelse (Esping Andersen 1985, Torgersen 1987). Vialli er kort inde på dette (s. 63), men denne forskningstradition, der viser, at staten før har spillet en afgørende rolle i forhold til sikring af boliger fx i forbindelse med genopbygning af samfund efter anden verdenskrig (Harloe 1995) og i forbindelse med perioder præget af befolkningstilvækst og hastig urbanisering, kunne man have givet mere plads.

Det kan, i vores accelererede, vækstbaserede økonomi, hvor boliger i stor stil financialiseres, virke kættersk at forestille sig en anden fremtid. En fremtid baseret på kollektivisering af boligspørgsmål og tilhørende organiseringer, bæredygtige 'commons', genkommunalisering og en stat, der genopliver en helt anden type ansvar for at løse boligkrisen end den gældende markedsbaserede version. Måske netop derfor er det velgørende, at CRUSH-kollektivet spiller aktivt ind i diskussionen med denne udgivelse, som man kan håbe (også) bliver læst af de ikke allerede overbeviste.

Referencer

CRUSH (2016). *13 myter om bostadsfrågan*. Dokument Press

Esping-Andersen, G. (1985) *Politics against Markets*. Chapter Six: The Housing Question. Princeton University Press

Harloe, M. (1995) *The People's Home: Social Rented Housing in Europe and America*, Blackwell, Oxford

Torgersen, U. (1987) Housing: the Wobbly Pillar under the Welfare State, *Scandinavian Housing and Planning Research*, 4:sup1, 116-126.